

АДМІНІСТРАТИВНЕ ПРАВО І ПРОЦЕС, ФІНАНСОВЕ ПРАВО, ІНФОРМАЦІЙНЕ ПРАВО

УДК 342.951

І. А. Городецька
кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри політології, права та філософії
Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя

ДО ПИТАННЯ СТРУКТУРИ АДМІНІСТРАТИВНИХ ПРАВОВІДНОСИН У ГАЛУЗІ ОХОРОНИ, ВИКОРИСТАННЯ І ВІДТВОРЕННЯ ТВАРИННОГО СВІТУ В УКРАЇНІ

Одним із невіддільних компонентів (складових частин) механізму адміністративно-правового регулювання відносин у галузі охорони, використання і відтворення тваринного світу, за допомогою якого забезпечується функціонування системи адміністративно-правового регулювання цих відносин, є адміністративні правовідносини. Останні безумовно належать до однієї з істотних категорій адміністративного права і потребують ґрунтовного аналізу та з'ясування їх особливостей і структури у розглядуваній галузі.

Науково-теоретичним підґрунтям для даного дослідження стали праці українських учених, які приділяли увагу дослідженню феномена адміністративних правовідносин, зокрема, таких науковців, як В. Б. Авер'янов, Ю. П. Битяк, В. В. Галуцько, В. М. Гаращук, І. П. Голосніченко, Ю. В. Гридасов, В. М. Дорогих, А. А. Іванищук, Т. О. Коломоець, В. К. Колпаков, С. О. Короед, О. В. Кузьменко, В. І. Курило, Є. В. Курінний, В. І. Олефір, І. Д. Пастух, С. В. Петков, С. Г. Стеценко, Ф. Д. Фіночко, О. І. Харитонova та ін.

Різні аспекти проблеми охорони, раціонального використання і відтворення тваринного світу були предметом дослідження таких учених, як Г. І. Балюк, М. П. Волик, А. П. Гетьман, І. А. Головка, Т. В. Григор'єва, В. І. Книш, В. В. Костицький, В. Л. Мунтян, Л. Д. Нечипорук, В. В. Овдієнко, О. О. Онищук, О. О. Погрібний, П. В. Тихий, О. О. Томин, Ю. А. Турлова, В. С. Шахов, Ю. С. Шемшученко, В. В. Шеховцов, М. В. Шульга, К. В. Ящук та ін. Разом із тим, проблематиці адміністративних правовідносин, які виникають у галузі охорони, використання і відтворення тваринного світу, приділено недостатньо уваги.

Мета статті полягає у з'ясуванні структурних складових адміністративних правовідносин у галузі охорони, використання і відтворення тваринного світу в Україні та здійсненні їх загальної характеристики.

Зважаючи на існування у теорії адміністративного права дещо відмінних позицій науковців щодо включення до структури адміністративних правовідносин тих чи інших складових частин (елементів) – суб'єкт, об'єкт, зміст (В. К. Колпаков [1, с. 103], С. Г. Стеценко [2, с. 81]), юридична основа, юридичні факти, суб'єкти й об'єкти (В. М. Дорогих, І. Д. Пастух [3, с. 47]), суб'єкти, об'єкти та юридичні факти (Ф. Д. Фіночко [4, с. 50]), суб'єкти, об'єкти, зміст правовідносин та юридичні факти (В. В. Галуцько, В. І. Олефір, Ю. В. Гридасов, А. А. Іванищук, С. О. Короед [5, с. 128; 6, с. 68]), на наш погляд, при характеристиці структури досліджуваних правовідносин у галузі охорони, використання і відтворення тваринного світу, використання саме останнього підходу сприятиме найбільш повному розкриттю їх специфіки.

Як слушно зазначає В. К. Колпаков, першорядна роль у визначенні змісту адміністративних правовідносин належить їх суб'єктам (сторонам), під якими розуміються «...суб'єкти адміністративного права, тобто носії передбачених адміністративно-правовими нормами прав і обов'язків, котрі здатні ці права реалізовувати, а покладені обов'язки – виконувати» [1, с. 103], учасники адміністративно-правових відносин, які мають суб'єктивні права та юридичні обов'язки [5, с. 128]. Слід зазначити, що у вітчизняних доктринальних джерелах з адміністративного права такий підхід до розуміння суб'єктів цих правовідносин є превалюючим [2, с. 81; 3, с. 48; 4, с. 50; 7, с. 178], при цьому науковці наголошують на необхідності звертати увагу на загальну публічну правосуб'єктність юридичних осіб та комплексну адміністративну правосуб'єктність фізичних осіб [5, с. 128; 8, с. 96-97].

Узагальнення поглядів учених щодо суб'єктного складу адміністративних правовідносин та аналіз змісту Закону України «Про тваринний світ» дає підстави стверджувати, що основними суб'єктами адміністративних правовідносин

у досліджуваній галузі є: державні органи, що здійснюють управління та регулювання у галузі охорони, використання і відтворення тваринного світу; органи місцевого самоврядування; підприємства, установи, організації, що здійснюють охорону, використання і відтворення тваринного світу; судові та правоохоронні органи; громадські об'єднання; юридичні та фізичні особи [9].

Важливою та невіддільною структурною складовою адміністративних правовідносин у досліджуваній нами галузі є об'єкт правовідносин. Щодо розуміння останнього, у теорії адміністративного права існує декілька позицій. Згідно з однією з них, об'єктом адміністративних правовідносин є діяння (дія чи бездіяльність, поведінка) учасників управлінських правовідносин (С. В. Петков, Ф. Д. Фіночко) [4, с. 51; 10, с. 78]. При цьому, Є. В. Курінний, зважаючи на загальноприйняте в юридичній науці розуміння юридичних фактів, критично ставиться до вище означеного підходу та наголошує, що «об'єкт цих відносин не може перебувати у динаміці – навпаки, він знаходиться у статичному стані, навколо нього відбуваються дії або події, що стосуються конкретних суб'єктів» [11].

Існує більш широкий підхід до розуміння об'єктів адміністративних правовідносин, за якого до останніх, окрім поведінки учасників управлінських відносин (діяння суб'єктів та об'єктів публічного управління), відносять також нематеріальні блага – здоров'я, гідність людини, моральність (С. Г. Стеценко) [2, с. 82], матеріальні та нематеріальні блага, які становлять публічну цінність (В. В. Галунько, Ю. В. Гридасов, А. А. Іванищук, В. К. Колпаков, С. О. Кореєд, В. І. Олефір) [1, с. 103; 5, с. 128-129; 6, с. 70].

На думку Є. В. Курінного, з об'єктом адміністративно-правових відносин, під яким учений розуміє публічні потреби та інтереси, що реалізуються за допомогою норм адміністративного права, тісно пов'язаний їхній предмет, додатковий елемент складу цих відносин, у ролі якого можуть виступати конкретні речі, матеріальні, грошові цінності, майно та ін. [11; 12, с. 14]. Дійсно, потребовий підхід, запропонований свого часу П. М. Рабіновичем, є неперевершеним дослідницьким інструментом виявлення сутності сучасних правових явищ [13, с. 52]. Але не можна цілком погодитись із закріпленням у ролі об'єкта правовідносин потреб та інтересів, як це пропонує Є. В. Курінний, оскільки останні нерозривно пов'язані з категорією «суб'єкт», який є їх носієм. Крім того, інтерес – це вибіркоче відношення суб'єкта до певного об'єкта. Тому радше говорити про зв'язок об'єкта з інтересами учасників правовідносин, що сприятиме більш повному відображенню соціальної сутності останніх.

Також дещо різняться погляди науковців щодо загального визначення об'єкта правовідносин, під

яким розуміють – те, заради (щодо, відносно, з приводу) чого вони виникають [2, с. 82; 3, с. 48; 4, с. 51], на що націлені [14, с. 72, 73]. У результаті дослідження цієї проблеми, О. В. Сонюк приходиться до висновку, що об'єктом правовідносин є те, на що спрямований взаємозв'язок суб'єктів, а те, з приводу чого вони виникають – є їх предметом [15, с. 144, 146].

Суб'єкти вступають у правові зв'язки через гарантовані нормами права суб'єктивні права і обов'язки задля отримання бажаного для них результату. Узагальненим виявом останнього є різноманітні матеріальні та нематеріальні блага, спроможні задовольнити ті чи інші потреби та інтереси суб'єктів. Крім того, результат дій зобов'язаного суб'єкта у межах адміністративних правовідносин у багатьох випадках невіддільний від самої діяльності, тому досить часто об'єктом досліджуваних правовідносин виступає результат дій зобов'язаної особи.

Таким чином, урахувавши зазначене вище, підсумуємо: об'єктом адміністративних правовідносин у галузі охорони, використання і відтворення тваринного світу є різноманітні матеріальні та нематеріальні блага, діяння окремих учасників цих відносин, які здатні задовольняти публічні потреби й інтереси індивідуальних і колективних суб'єктів відносин у цій галузі.

Наступною структурною складовою адміністративних правовідносин, у тому числі у досліджуваній галузі, є їх зміст, під яким в юридичній літературі розуміють сукупність юридичних прав та обов'язків суб'єктів правовідносин [1, с. 103; 2, с. 82], взаємозв'язок зафіксованих в адміністративному праві суб'єктивних публічних прав та юридичних обов'язків учасників адміністративно-правових відносин [5, с. 129]. У правовідносинах деякі вчені виокремлюють юридичний і матеріальний (фактичний) зміст. Під першим розуміють те, що складає суто юридичний зв'язок, тобто взяті у сукупності суб'єктивне право та юридичний обов'язок [16, с. 112], під другим – «... фактичні соціальні, економічні, культурні, політичні та інші відносини, які отримали через опосередкування адміністративно-правових норм свою юридичну форму» [6, с. 71]. У деяких авторів поділ змісту правовідносин на матеріальний та юридичний викликає заперечення (О. І. Харитонова) [8, с. 103], тоді як інші вчені, указуючи на його умовний характер, до позитивних аспектів такого розмежування відносять можливість сконцентрувати увагу як на діях (поведінці), так і на суб'єктивних правах і обов'язках [16, с. 113-114].

Проблематика суб'єктивних прав та юридичних обов'язків, з огляду на їх надзвичайно важливе значення у правовій системі, завжди перебувала у колі інтересів теоретиків права. Зокрема,

у працях українських і зарубіжних науковців досліджувалися питання сутності та структури суб'єктивного права й юридичного обов'язку, елементів цієї структури, закономірностей зв'язку прав і обов'язків у правовідношенні, їхнього об'єктивного співвідношення та спільних і відмінних рис, виконуваної ними ролі у механізмі правового регулювання, а також у процесі становлення та забезпечення законності у суспільстві, співвідношення суб'єктивного права з інтересом і волею індивіда, особливостей публічного суб'єктивного права та ін. [6, с. 70-73; 16, с. 112-135; 17, с. 250-275].

Основні напрямки діяльності, міру можливої (дозволеної) та необхідної поведінки суб'єктів суспільних відносин у галузі охорони, використання і відтворення тваринного світу, держава визначає шляхом надання суб'єктивних прав та покладання на них юридичних обов'язків. Останні розглядалися нами у попередніх дослідженнях у межах аналізу правового статусу суб'єктів адміністративних правовідносин, у тому числі повноважень суб'єктів адміністративно-правового регулювання у цій галузі – органів державної влади, органів місцевого самоврядування, суб'єктів громадського управління та контролю, а також їх взаємодії. На жаль, проведений аналіз повноважень зазначених суб'єктів дозволив виявити декларативний характер і відсутність чіткого механізму реалізації деяких із них, що унеможливило належне виконання низки важливих завдань та є одним із чинників незадовільного рівня ефективності адміністративно-правового регулювання у галузі охорони, використання і відтворення тваринного світу.

Обов'язковим елементом складу адміністративних правовідносин є юридичні факти. Слід зазначити, що останніми роками намітилася тенденція до зростання наукової уваги вітчизняних учених до цього складного явища. Зокрема, одним із проявів останньої стало проведення 26 листопада 2015 р. Національною академією правових наук України, Інститутом держави і права ім. В. М. Корецького та Радою молодих учених шостої міжнародної науково-практичної конференції «Юридичні факти у системі правового регулювання», за результатами якої видавничо збірник наукових праць, присвячених актуальним теоретичним і практичним проблемам юридичних фактів, що розглядаються як з позиції теорії права, так і через призму галузевих наук [18].

Аналізуючи традиційні підходи до інтерпретації дефініції юридичного факту, А. М. Завальний зазначає, що вони характеризуються плюралізмом наукового бачення [19, с. 225]. Разом із тим, у теорії адміністративного права під юридичним фактом провідні українські науковці у переважній більшості розуміють конкретну (певну)

життєву обставину, з якою норма адміністративного права пов'язує виникнення, зміну або припинення адміністративно-правових відносин (В. В. Галунько, Ю. В. Гридасов, А. А. Іванищук, В. К. Колпаков, С. О. Кореєд, О. В. Кузьменко, В. І. Курило, Є. В. Курінний, В. І. Олефір) [5, с. 129; 6, с. 73; 7, с. 179; 11; 20, с. 67]. Поділяючи у принципі означену позицію до інтерпретації розглядуваної дефініції, у контексті нашого дослідження, важливими вбачаються також наступні аспекти:

– по-перше, виявом кількісного та якісного розмаїття підстав виникнення, зміни і припинення адміністративних правовідносин у галузі охорони, використання і відтворення тваринного світу є можливість класифікації юридичних фактів за значною кількістю класифікаційних критеріїв, зокрема: за відношенням до волі суб'єкта правовідносин (діяння та події); за юридичними наслідками (правоутворювальні, правозмінювальні, правоприпинювальні); за функціональною спрямованістю (регулятивні, охоронні); за формою прояву (позитивні, негативні); за складом (прості, складні); за рівнем індивідуалізації суб'єктів (абсолютні, відносні); за тривалістю у часі (одноактні, тривалі) та ін. [6, с. 73-75; 16, с. 167-178];

– по-друге, у механізмі адміністративно-правового регулювання, у тому числі у досліджуваній галузі, юридичні факти виконують функцію з'єднувального елемента між об'єктивним правом та суб'єктивними правами (обов'язками) конкретного суб'єкта. При цьому, реалізуючи своє суб'єктивне право, суб'єкт завжди вступає у правові зв'язки з іншими особами [16, с. 164-165; 17, с. 262-263].

Висновки. Таким чином, структурними складовими адміністративних правовідносин у галузі охорони, використання і відтворення тваринного світу є суб'єкти, об'єкти, зміст та юридичні факти, характеристика та розкриття взаємозв'язку яких дозволяє виявити соціальну природу, юридичні особливості та специфіку цих правовідносин, а також їх функціональне призначення у механізмі адміністративно-правового регулювання у досліджуваній галузі.

Література

1. Колпаков В. К. Адміністративно-правові відносини: поняття та види / В. К. Колпаков // Юридичний науковий електронний журнал. – 2013. – № 1. – С. 101–104.
2. Стеценко С. Г. Адміністративне право України : [навч. посіб.] / С. Г. Стеценко. – Вид. 3-тє, перероб. та доп. – К. : Атіка, 2011. – 624.
3. Курс адміністративного права : [підручник] / [В. К. Колпаков, О. В. Кузьменко, І. Д. Пастух, В. Д. Суцєнко та ін.]. – 2-ге вид., перероб. і допов. – К. : Юрінком Інтер, 2013. – 872 с.
4. Адміністративне право України : [підручник] / [Ю. П. Битяк, В. М. Гаращук, О. В. Дьяченко та ін.]; за ред. Ю. П. Битяка. – К. : Юрінком Інтер, 2006. – 544 с.

5. Галуцько В. В. Адміністративно-правові відносини: алгоритм дослідження суспільних відносин / В. В. Галуцько // Науковий вісник публічного та приватного права. – 2016. – Вип. 3. – С. 126–131.

6. Адміністративне право України : у 2-х т. : [підручник] / [В. В. Галуцько, В. І. Олефір, Ю. В. Гридасов, А. А. Іванищук, С. О. Короед]. – Т. 1: Загальне адміністративне право. Академічний курс. – Херсон : ХМД, 2013. – 396 с.

7. Адміністративне право України. Академічний курс : [підручник для студ. юрид. спец. вищих навч. закл.] : у 2 т. / [В. Б. Авер'янов, О. Ф. Андрійко, Ю. П. Битяк та ін.] ; [В. Б. Авер'янов (голова ред. кол.)]. – Т. 1: Загальна частина – К. : Юридична думка, 2004. – 584 с.

8. Харитоновна О. І. Адміністративно-правові відносини : концептуальні засади та правова природа : дис. ... д-ра. юрид. наук : 12.00.07 / Харитоновна Олена Іванівна. – О., 2004. – 435 с.

9. Про тваринний світ : Закон від 13.12.2001 № 2894-III // Урядовий кур'єр від 05.06.2002 – № 101. Редакція від 10.03.2017. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2894-14>

10. Петков С. В. Теорія адміністративного права : [навч. посіб.] / С. В. Петков. – К. : КНТ, 2014. – 304 с.

11. Курінний Є. В. Предмет адміністративного права України: тенденції трансформації в умовах реформування : [навч. посіб.] / Є. В. Курінний. – Дніпропетровськ : Юридична академія МВС України, 2002. – 92 с. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.info-library.com.ua/books-book-70.html>

12. Курінний Є. В. Предмет і об'єкт адміністративного права України: характеристика категорій в умовах системного реформування : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня доктора юрид. наук : спец. 12.00.07 «Теорія управління; адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право» / Є. В. Курінний ; Національна академія внутрішніх справ України. – К., 2004. – 36 с.

13. Рабінович П. М. Потребовий підхід – безальтернативний інструмент виявлення соціальної сутності права і держави / П. М. Рабінович // Наукові праці Одеської національної юридичної академії. – Вип. 8. – О. : Юрид. л-ра, 2009. – С. 45–53.

14. Комзюк А. Г. Адміністративний процес України : навч. посіб. / А. Г. Комзюк, В. М. Бевзенко, Р. С. Мельник. – К. : Прецедент, 2007. – 531 с.

15. Сонюк О. В. Проблема визначення об'єкта правовідносин у сфері адміністративного судочинства / О. В. Сонюк // Часопис Київського університету права. – 2013. – № 2. – С. 143–146.

16. Алексеев С. С. Общая теория права : в 2 т. / С. С. Алексеев. – Т. II. – М. : Юрид. лит., 1982. – 360 с.

17. Сорокина Ю. В. Актуальные проблемы теории и философии права : [курс лекций] / Ю. В. Сорокина. – М. : Норма ИНФРА-М, 2013. – 304 с.

18. Юридичні факти в системі правового регулювання : 36. наук. праць. Матеріали VI Міжнар. наук.-практ. конф. (Київ, 26 лист. 2015 р.) / за заг. ред. Н. М. Пархоменко, М. М. Шумила, І. О. Ізарової. – К. : Дакор, 2015. – 630 с.

19. Завальний А. Інтерпретації дефініції юридичного факту: плюралізм наукових підходів / А. Завальний // Юридичні факти в системі правового регулювання: зб. наук. праць. Матеріали VI міжнар. наук.-практ. конф. (Київ, 26 лист. 2015 р.) / за заг. ред. Н. М. Пархоменко, М. М. Шумила, І. О. Ізарової. – К. : Дакор, 2015. – 630 с.

20. Колпаков В. К. Адміністративне право України : [підруч.] / В. К. Колпаков, О. В. Кузьменко – К. : Юрінком Інтер, 2003. – 544 с.

Анотація

Городецкая И. А. До питання структури адміністративних правовідносин у галузі охорони, використання і відтворення тваринного світу в Україні. – Стаття.

У статті розглянуто структуру адміністративних правовідносин у галузі охорони, використання і відтворення тваринного світу в Україні. Визначено структурні складові досліджуваних правовідносин – суб'єкти, об'єкти, зміст та юридичні факти, наведено їх загальну характеристику.

Ключові слова: адміністративні правовідносини, структура, суб'єкт, об'єкт, зміст, юридичний факт, галузь охорони, використання і відтворення тваринного світу.

Аннотация

Городецкая И. А. К вопросу структуры административных правоотношений в отрасли охраны, использования и воспроизводства животного мира в Украине. – Статья.

В статье рассмотрена структура административных правоотношений в отрасли охраны, использования и воспроизводства животного мира в Украине. Определены структурные составляющие исследуемых правоотношений – субъекты, объекты, содержание и юридические факты, осуществлена их общая характеристика.

Ключевые слова: административные правоотношения, структура, субъект, объект, содержание, юридический факт, отрасль охраны, использования и воспроизводства животного мира.

Summary

Horodetska I. A. To the question of structure of administrative relationships in the area of protection, use and reproduction of animal world in Ukraine. – Article.

The structure of administrative relationships in the area of protection, use and reproduction of animal world in Ukraine is studied in this article. The components of investigated legal relationships – subjects, objects, content and legal facts are determined, their general characteristic is given.

Key words: administrative relationships, structure, subject, object, content, legal fact, area of protection, use and reproduction of animal world.